

Dr. Henkey Gyula jelentése

A kelet-csallóközi embertani vizsgálatok főbb eredményei:

1994. február és március havában Csicsón, Kulcsodon, Patason és Nemesócsán etnikai embertani vizsgálatokat végeztem. Ezek alkalmából 232 személy vizsgálatára került sor, akik közül 224 a helyi vagy környékbeli őslakos és 8 a távolabbi vidéki ősoktól vagy vegyes házasságból származó. A 24–60 éves őslakosok főbb átlagai a dunamocsi és a dunántúli magyar átlagokkal együtt:

	férfiak			nők		
	Csallóköz	Dunamocs	Dunántúli ma.átlag	Csallóköz	Dunamocs	Dunántúli ma.átlag
Testmagasság /cm/	175,48	173,10	172,13	161,61	162,81	159,35
Fejjelző	85,01	85,10	85,45	85,19	85,78	86,63
Arcjelző	83,73	83,23	82,76	80,76	80,97	79,79
Járomcsont alakja /%/						
lekerekített	17,0	20,0	20,8	14,7	16,7	18,8
előreálló	79,0	73,30	70,40	85,3	77,8	76,8
előre keskenyedő	4,0	6,7	8,8	0,0	5,5	4,4
Homlokprofil /%/						
előre domborodó	0,0	0,0	0,4	0,0	2,8	1,7
meredek	97,0	93,3	94,1	100,0	97,2	97,6
hátrahajló	3,0	6,7	5,5	0,0	0,0	0,7
Orrhát profilja /%/						
homorú	14,0	16,7	5,8	23,5	19,4	14,6
egyenes	30,0	26,7	34,5	39,2	38,9	41,7
Domború	56,0	56,7	59,7	37,3	41,7	43,7
Orrhát kiemelkedése /%/						
gyenge	1,0	0	0,6	2,0	2,8	1,3
közepes	79,0	66,7	67,4	87,2	80,5	84,1
erős	20,0	33,3	32,0	10,8	16,7	14,6

Tarkó profilja /%/						
erősen domború	8,0	6,7	8,7	16,7	16,7	16,2
enyhén domború	60,0	60,0	66,8	81,4	80,6	81,8
lapos	32,0	33,3	24,5	2,0	2,8	2,0
Szemszín /%/						
világos	30,0	30,0	25,6	14,7	25,0	20,9
kevert /zöldes/	22,0	30,0	27,1	30,4	33,3	28,3
sötét	48,0	40,0	47,1	54,9	41,7	50,7
hajszin /%/						
vörös	0,0	0,0	0,5	1,0	0,0	0,3
szőke	0,00	0,0	0,2	0,0	0,0	0,8
átmeneti /M-0/	0,0	0,0	0,6	0,0	2,8	1,8
barna, fekete	100,0	100,0	98,6	99,0	97,2	97,2

Testmagasság: A kelet-csallóköziek termete mindkét nemnél magas, férfiaknál feltűnően magas, (magas a termet férfiaknál 170 cm-től, nőknél 159 cm-től kezdve). E tekintetben azonban figyelembe kell venni, hogy Magyarország területén az 1937-ben születettektől kezdve a sorozottaknál minden évben 0,4 cm-rel emelkedik, és az adatok arra utalnak, ez a termetnövekedés a volt Csehszlovákia területén még korábban megkezdődött, a csallóköziet pedig mind 1994-ben mértem. (Az örökölt tényezőkhöz kívül a testmagasság átlagát tehát a vizsgálat időpontja is befolyásolja.) **Fejjelző:** A csallóköziek és általában a magyarok fejjelzője rövid. E terén a magyarok jelentősen egységesekek. (Rövid a fejjelző férfiaknál 81-től, nőknél 82-től.) **Arcjelző:** A Csallóköziek és általában a falusi és mezővárosi magyarok túlnyomó többségének arcjelzője széles. (Széles az arcjelző férfiaknál 84, nőknél 81 alatt.) **Járomcsont alakja:** A csallóköziek és általában a magyarok nagy többségére az előreálló járomcsont a jellemző. Ez az egyik keleti eredetű örökségünk, amely az őslakos eredetű magyar népeiségekre, így a csallóközietekre is az átlagnál nagyobb mértékben érvényes. **Homlokprofil:** A csallóközietekre és általában a magyarok túlnyomó többségére a meredek homlok a jellemző. **Orrhát profilja:** Csallóközi férfiaknál domború, egyenes, homorú, nőknél egyenes, domború, homorú az előfordulás sorrendje. Őslakos eredetű magyar népeiségeknél, elsősorban férfiaknál emelkedik a domború forma gyakorisága és ez a csallóközietekre is érvényes. **Orrhát kiemelkedése:** A csallóközieteknél mindkét nemnél a közepesen kiemelkedő orrhát van nagy többségben, de férfiaknál az erősen kiemelkedő forma előfordulása is eléggé jelentős. **Tarkó profilja:** A csallóközi férfiaknál és nőknél az enyhén domború tarkó van nagy többségben, férfiaknál a lapos forma gyakorisága is eléggé jelentős. **Szemszín:** Mindkét nemnél a sötét szemszín előfordulása a legnagyobb, nőknél abszolút többségben is van. Őslakos eredetű magyar népeiségek túlnyomó többségénél, elsősorban a kun, besenyő eredetűeknél, valamint a horvátokkal és bunyevácokkal kevert magyar népeiségeknél emelkedik a sötét szemszín gyakorisága a magyar átlaghoz képest. A csallóközieteknél mindkét nemnél kissé nagyobb a magyar átlagnál a sötét szemszín előfordulása, de férfiaknál a világos aránya is eléggé jelentős. **Hajszin:** Mind a csallóközietek, mind az összes magyarok a hajszin megoszlása tekintetében a legegységesebbek; de a barna-fekete hajszínárnyalatok gyakorisága még a magyar átlagnál is nagyobb.

Embertípusok megoszlása%-ban

	turanid	pamíri	elő-ázsiai	dinari	uráli	mongo- loid	kelet- balti	kelet- medit.	grac. med.
Csicsó	33,3	21,5	0,0	12,9	0,0	1,1	2,2	9,7	0,0
Kulcsod	45,2	11,9	2,4	11,9	0,0	2,4	0,0	4,8	0,0
Patas	42,9	23,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	0,0
Nemesócsa	36,8	19,1	5,9	1,5	0,0	0,0	5,9	8,8	1,5
Csall.ma.össz.	37,5	19,2	2,2	8,0	0,0	0,9	2,7	8,9	0,5
Dunamocs	32,9	18,6	1,4	10,0	0,0	0,0	7,1	4,3	0,0
Szlovákiai ma.	41,1	19,8	2,3	7,3	0,0	0,7	3,7	4,2	0,3
Dunántuli ma.	35,9	18,1	2,6	8,5	0,1	0,8	3,3	4,5	0,3
Összmagy.	30,6	11,7	5,6	5,7	0,1	0,9	4,6	3,9	0,9

	atlanto- medit.	északi	croma- gnoid	lappo- noid	alpi	erősen kevert	vizsg. száma
Csicsó	1,1	0,0	0,0	1,1	3,2	14,0	93
Kulcsod	0,0	0,0	0,0	2,4	2,4	19,0	42
Patas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	19,0	21
Nemesócsa	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	19,1	68
Csall.ma.össz.	0,5	0,0	0,0	0,9	2,2	16,5	224
Dunamocs	0,0	0,0	0,0	1,4	1,4	22,9	70
Szlovákiai ma.	0,2	0,2	0,3	1,0	2,2	22,1	5137
Dunántuli ma.	0,1	0,0	0,1	1,3	2,6	16,6	1047
Összmagy.	0,1	0,4	0,4	1,7	2,5	30,8	30585

Kulcsodon a behívott őslakosok 80%-a, Csicsón 68%-a, Nemesócsán 50%-a, Patason 41%-a jelent meg, ezért a típusok megoszlása ez utóbbiak vonatkozásában csak tájékoztató jellegű. A négy kelet-csallóközi községben a honfoglaló magyaroknál is ez első két helyen álló típus, a turanid és a pamíri előfordulás igen jelentős, a törökös réteggel kapcsolatba hozható típusok (turanid, pamíri, előázsiai, mongoloid) együtt 61,9%-ban voltak kimutathatók, nagyobb mértékben, mint a 48,8%-os összmagyar és az őslakos eredetű magyar népeiségekre jellemző 58%-os átlag, honfoglaló magyar koponyákon a törökös típusok 50%-ban voltak észlelhetőek. A finnugor formák (uráli, lapponoid és a keletbalti finnugor alakjai) honfoglaló magyar koponyákon 15,6%-ban, az általam vizsgált magyaroknál 4,6%-ban, az őslakos eredetű magyar népeiségeknél 3%-ban, a csallóköziekénél 3,1%-ban voltak észlelhetőek. A keleti mediterránokat egyik réteghez sem soroltam, mert bár a török türkméneknél, azerbajdzsánoknál, kazáni tatároknál, csuvasoknál, baskiroknál gyakoriak, de előfordulásuk a finnugor mordvinoknál, cseremiszeknél és a kaukázusi népekhez sorolt abházoknál és cserkeszeknél is jelentős számban mutatható ki. Mind a csallóköziekénél, mind általában a magyaroknál a keleti mediterrán változatok közül a türkméneknél gyakori kaszpi előfordulása a túlnyomó. Csicsón és Kulcsodon a dinári típus gyakorisága is igen jelentős. A dinári típusba soroltak között két változat, a balkáni dinári és a keleti (kaukázusi) dinaroid észlelhető. Az általam vizsgált magyaroknál eddig

60% kötődik a balkáni dinárhoz, mely Dalmácia őslakóira, az illírekre vezethető vissza, és 40% az alánokkal és egyes kaukázusi népekkel kapcsolatba hozható keleti dinaroid. Óslakos eredetű magyar népségeknél a két dinaroid változat aránya fordított, a dinári-dinaroidok közé soroltak 60%-a minősül keleti (kaukázusi) dinaroidnak és 40%-a balkáni változathoz tartozónak. A csallóköziek között a 8%-ból 4,5% minősült kaukázusi dinaroidnak, és 3,5% a balkáni változathoz közelemben. A régi szlávoknál gyakori típusok (északi, cromagnoid és a keleti balti-szlávok formái) a négy csallóközi községben összesen 0,5%-ban voltak kimutathatók. A keltáknál gyakori alpi típus 2,2%-ban volt észlelhető.

Népesedéstörténeti összefüggések

A csallóközi magyarok embertani vizsgálata nemcsak helyi, hanem összmagyar népesedéstörténeti szempontból is igen jelentős lehet, mert a Csallóköz, Gúta, Nyárasd, Vásárút és Vámosfalu kivételével Érsekújvár elcsúszását követően, azaz 1663 után sem került oszmán-török hódoltság alá, így az itteni lakosság jól megőrizhette az Árpád-kori magyarságra jellemző embertani jellegét. A törökös réteg a honfoglalóknál is háromszoros túlsúlyban volt (50,0%–15,1%) a finnugor elemekkel szemben. Ez a túlsúly az általam vizsgált falusi és a mai városi magyaroknál több, mint tízszeres (48,8%–4,6%), az őslakos eredetű, a török hódoltság időszakában is folyamatos magyar népségeknél 19-szeres (58% a 3%-hoz), a vizsgált csallóközi községeknél ez az arány hasonló (59,8% a 3,1%-hoz), a régi szláv jellegegyüttesekhez pedig csak 0,5% sorolható a 2,2%-os összmagyar és az őslakos magyar népségekre jellemző 1,0%-kal szemben. A törökös típusok nagy előfordulásának, a finnugor formák erős csökkenésének és a régi szláv jellegegyüttesek jelentéktelen előfordulásának valószínű okai: 1. A későavarnak is nevezett onogurok jelentős számban éltek meg László Gyula szerint a magyar honfoglalást, de a velük való keveredésnek Jan Eisner és Fügedi Erik szerint a szlovákok, Erdélyi István és Miho Barada szerint a horvátok és szlovének kialakulásában is jelentős szerepe volt. 2. Az Árpád-korban jelentős számban telepedtek a Kárpát-medencébe közép-ázsiai (törökös) eredetű népek, besenyők, úzok, kunok, jászok, volgai bolgár-törökök és kazárisi alánok, nem tudunk viszont finnugor eredetű népcsoport érkezéséről. 3. Kniezsa István 15. századi állapotot ábrázoló néprajzi térképe szerint északon, a Morva folyó környékén Gbely (Egbell) és Senica (Szenice) vonaláig, a Vág völgyében Trencsén megye közepéig, a Nyitra völgyében Oszlányig (Oslany), a Turóc völgyében Ruttkáig (Vrútky), a Garam völgyében Besztercebányáig, keleten Eperjesig és a Vihárlát hegységig magyarok, illetve magyarok és szlávok vegyesen éltek, azaz azokon a területeken, amelyeken az 1910-es népszámlálás szerint a szlovákok mintegy 75%-a élt. A Szerémség nagyobb része és Szlavónia északi fele is magyarok, illetve magyarok és szlávok által vegyesen lakott vidék volt. 4. Mert a Kárpát-medence szláv nyelvű népeinek kialakulásában jelentős szerepük volt a közép-ázsiai eredetű népeknek, elsősorban a későavarnak, majd a 15. és a 18. század között a magyar beolvadásnak, a velük való keveredés nem befolyásolhatta jelentősebben a magyarság embertani képét. Árpád fejedelem Komárom környékét Ketel kabar vezérnek ajándékozta, akinek fia, Alaptulma Komárom várát építette. Komárom régi Camarun neve Blaskovics József szerint „kabaroké” (kabar tulajdona), a török nyelvből levezetve. E tekintetben fontos rámutatni a jelentős embertani hasonlóságra, mely a csicsóiak és kulcsodiak, valamint a dunamocsiak között mutatható ki. Azon felül, hogy egyaránt a turanid és a pamíri a két leggyakoribb típus, mindhárom községben igen jelentős a dinári típusba soroltak aránya, akik között 60% körüli többségben vannak a kaukázusi dinaroidok, akik a kabarok alán rétegével hozhatók kapcsolatba. A kabarok török rétegére a keleti mediterránok kaszpi változata utal, melynek előfordulása Patason és Nemesócsán is eléggé jelentős. De települtek a Csallóközbe besenyők is, a vizsgált községek környékére, Bősre és Padányba is, az általam vizsgált besenyő eredetű magyar népségeknél pedig turanid, pamíri, kaszpi az előfordulás sorrendje. Az ics végződésű nevek a török hódoltság előtt Kelet-Horvátországból menekülőkre utalnak, a Magyarics jelentése horvátul „Magyar fia”, azaz délszláv környezetbe került magyar leszármazottja.

Kecskemét, 1994. IV. 7., Dr. Henkey Gyula

Kecskemét, 1994. IV. 7.

